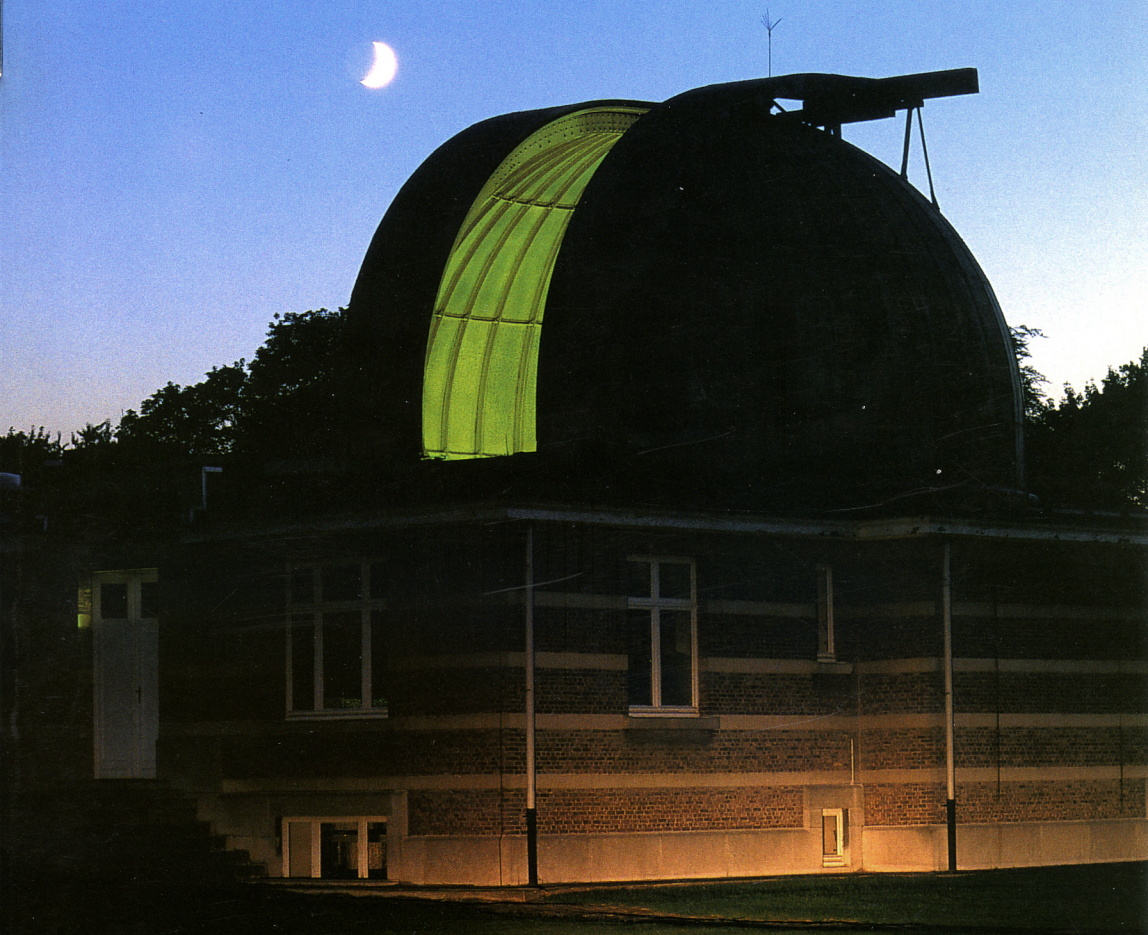

DE OBSERVATORIUMWIJK

IN UKKEL

Adviescomité

Christine Denayer, Dienst Monumenten en Landschappen
Inge Wauters, Dienst Monumenten en Landschappen
Brigitte Vander Bruggen, Dienst Monumenten en Landschappen
Marc Gierst, graficus

Documentaire research en redactie

Anne Hustache

Dankbetuigingen

De auteur dankt alle personen die aan de totstandkoming van deze publicatie hebben meegewerkt, in het bijzonder : de heer Pâquet, directeur van de Sterrenwacht, en zijn medewerkers de heren Alexandre en Boxmeer; mevrouw Deleu en de heer Clément; juffrouw Cécile Jodogne voor haar vertrouwen en de heer Marcel Vanhulst voor de mooie clichés; de heer Jos Vandenbreeden van het Sint-Lukasarchief; mevrouw Brusselmans van de Regie der Gebouwen; juffrouw Scufflaire, archivaris van het Huis de Ligne; de heer Pierrard, voorzitter van de Cercle d'histoire, d'archéologie et de folklore d'Uccle et de ses environs; de heer Lemerrier, verwoed verzamelaar van prentbriefkaarten; mevrouw Denayer en de heer Vandewattyne voor hun adviezen; de heer Delsupehe voor het nalezen.

ILLUSTRATIES

b = bovenaan; o = onderaan; m = midden; l = links; r = rechts

La revue d'Architecture A+ : 9(b); Gemeentelijke archieven van het kadaster : 21(r), 23(o-l); Gemeentelijke archieven van de wegendienst : 3(r), 4(o-l), 28(m-o); Algemeen Rijksarchief : 8(o), 9(o); Verzameling oude prentbriefkaarten J. Lemerrier : 5, 22, 26(b); Hortamuseum : 4(r); Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium-foto's (©Irpa-KIK) : 1(m), 2(o), 6(o), 12(b-l), 15(m,b), 16(b); Koninklijke Sterrenwacht van België : 4(b), 6(b-l), 7(b-r), 8(b-l), 10, 18, 19; Sint-Lukas Archief : 12(b-r), 13(b-r); Marcel Vanhulst, Brussels Hoofdstedelijk Gewest : 12(o), 13(m,o), 14, 15(o), 16(o), 17, 20, 23(b,o-r), 24, 25, 26(o,m), 27, 28, 29, 30, 31, 32 en omslagfoto's.

INLICHTINGEN

Elk bezoek aan het Observatorium moet schriftelijk worden aangevraagd bij :

Koninklijke Sterrenwacht van België

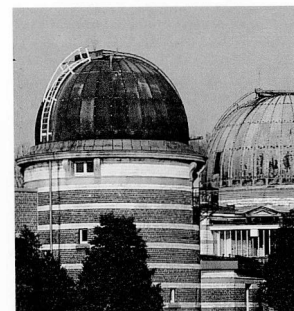
Directie

Ringlaan 3 - B-1180 Brussel

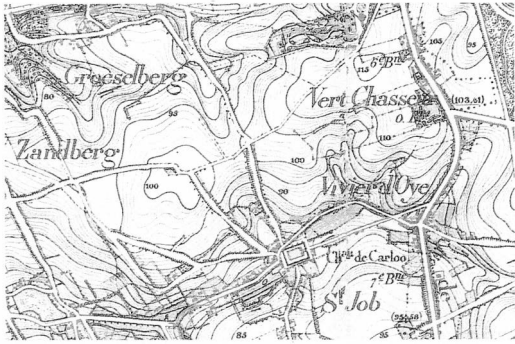
De Observatoriumwijk is bereikbaar met de bussen 0, 0', 38, 42 en 60, en met tram 92

DE OBSERVATORIUMWIJK

IN UKKEL

DE EVOLUTIE VAN EEN WIJK	2
DE KONINKLIJKE STERRENWACHT VAN BELGIE	6
Stichting.....	6
Verhuis naar Ukkel	8
Het Observatorium vandaag	9
Een rondgang op het terrein	12
EEN WANDELING DOOR DE WIJK.....	20

Kaart van het Militair Cartografisch Instituut, opgemaakt en genivelleerd in 1865, herzien in 1877 en gedrukt in 1882. Uit deze kaart blijkt duidelijk dat het plateau van Sint-Job een uitstekende plek was om er een nieuw observatorium te vestigen. Ten zuiden van het plateau loopt de vallei van Sint-Job; het zuidwesten is volledig platteland. Ten noorden ligt de hoofdstad en ten noordwesten (op 1200) het Ter Kamerenbos.

VELDEN EN BOSSEN

De geschiedenis van de Observatoriumwijk is verbonden met de snelle verstedelijking van dit stukje platteland tussen 1870 en 1914 en de daarmee gepaard gaande bevolkingstoename die tussen

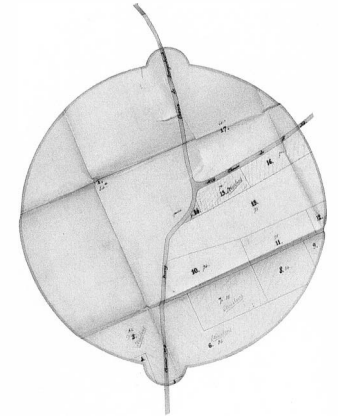
1920 en 1960 haar beslag kreeg. Hetzelfde geldt trouwens voor heel Ukkel dat op minder dan honderd jaar van een ruraal dorp veranderde in een residentiële en welstellende voorstad van Brussel.

Het Observatorium werd gevestigd op het zogenaamde Sint-Jobplateau, gelegen tussen de valleien van de Ukkelbeek en de Gelelytsbeek. De ligging van de plek was vrijwel ideaal : een vlakke, die boven de omgeving uitstak en vooral vrij was van

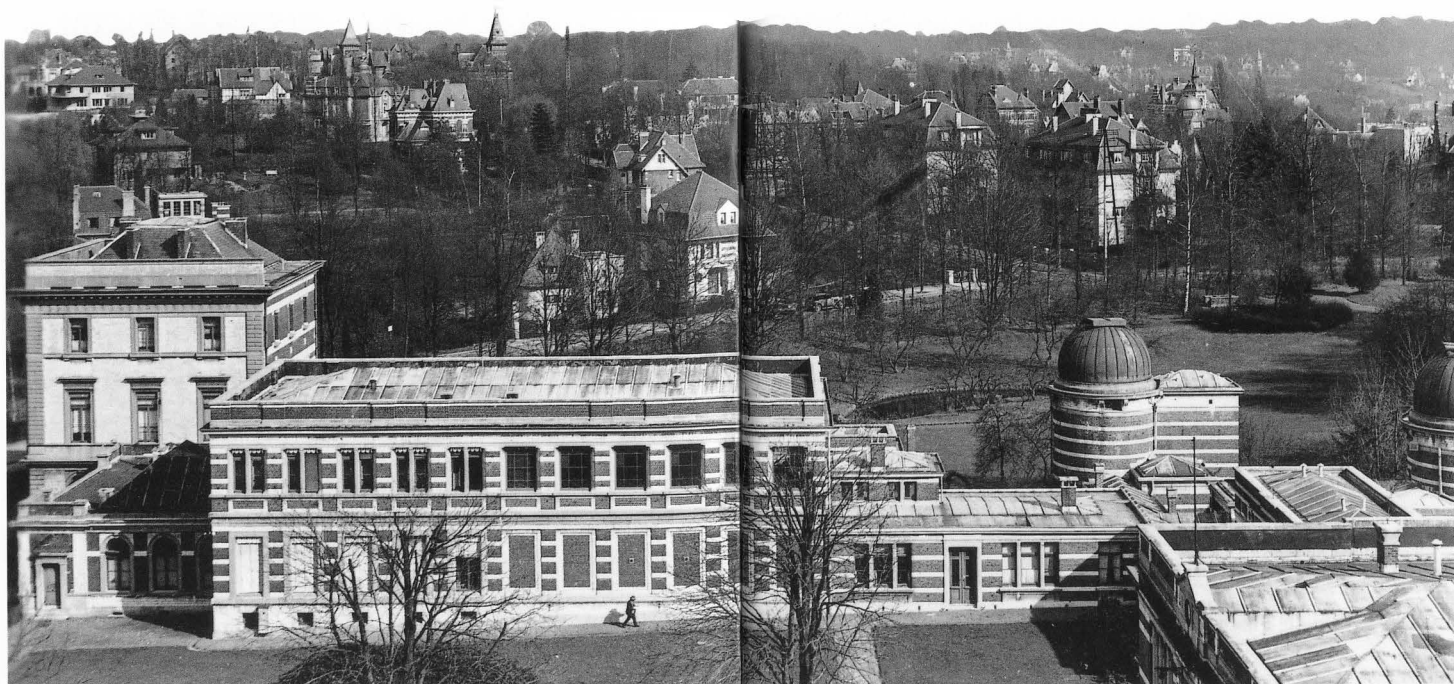
DE EVOLUTIE VAN EEN WIJK

elke bewoning. De akkers - zoals het Wilgeveld en het Rondeyckenveld - en de bossen van de omgeving werden slechts door enkele wegen doorsneden : een zeer oude weg, de Dieweg, kruiste er de Brusselweg (de huidige E. Cavellstraat en Copernicusstraat). Ten westen van de Brusselweg liep een andere weg vanaf de Dieweg omlaag naar de vallei van Sint-Job, de Den Dorenveldstrate. Op de kruising van die twee laatste buurtwegen werd het Observatorium opgericht.

De Ukkelse gemeentearchieven bewaren een zeer verhelderend commentaar over het stuk grond dat de gemeente aan de Belgische staat moest afstaan : "(...) Overwegende dat dit terrein enerzijds door struikgewas en bramen, anderzijds door de weg een verloren hoek vormt waar sinds mensenheugenis

De ligging van de wegen nr 2, de Dieweg, en nr 35, de Sint-Jobweg, in 1881.

Noord-zuid doorsnede van het plateau waarop het nieuwe Observatorium werd gebouwd.

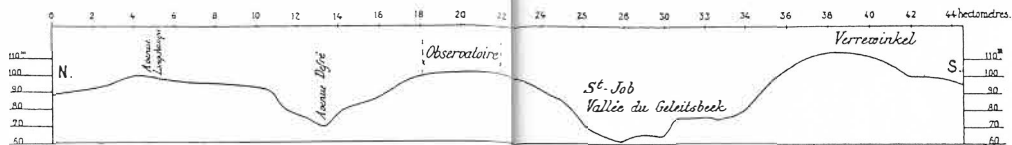
Annales de l'Observatoire de Belgique, deel VI, 1903.

De coördinaten van het Observatorium zijn: breedte 50°47'53", lengte 4°21'44" ten oosten van Greenwich, hoogte 100 meter. Volgens Belgische en buitenlandse wetenschappers was de ligging nagenoeg ideaal.

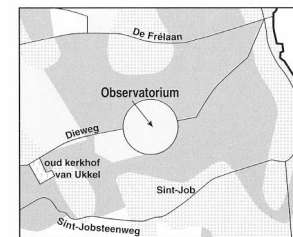
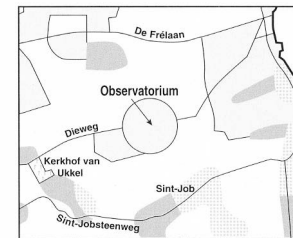
Henri Heuschling,
Atlas des communications vicinales de la commune d'Uccle, Brussel, 1844.
Weg nr 2 is de Dieweg, nr 35 is de "Den Doreveldstraat" die van het gehucht Sint-Job naar Ukkel loopt. Deze weg werd later herdoopt tot Evenaarstraat. Van weg nr 8, de "Brusselweg" of "Carloosche Bane", zijn delen bewaard in de huidige Copernicus-, Saturnus- en E. Cavellstraat. Weg nr 11 was de zeer mooie Crabbegatweg die voor een deel samenvalt met de huidige Kamerdellelaan en F. Foliestraat.

COUPE NORD-SUD.

- Dicht bebouwd
- Weinig bebouwd
- Bossen, parken
- Akkers en braakliggende gronden

Kaarten van het bodemgebruik in Ukkel, resp. omstreeks 1905 en 1925.

Deze kaarten, getekend op basis van militaire stafkaarten en onderzoek op het terrein, tonen de ontwikkeling van de bebouwing in de buurt van het Observatorium. De bebouwing neemt slechts langzaam toe en bestaat hoofdzakelijk uit alleenstaande villa's omringd door min of meer uitgestrekte tuinen.

Hieronder, van links naar rechts:

De villa Frison, Ringlaan 70, in het begin van deze eeuw.

Ringlaan 66, begin deze eeuw.

Het oude domein Cherridreux, op de hoek van de Dieweg en de Ringlaan.

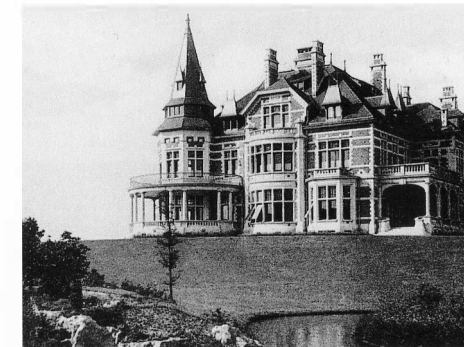
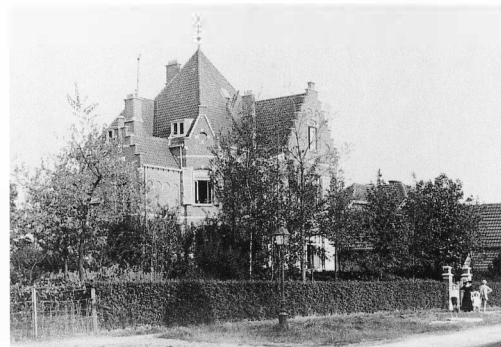
afbraakmateriaal, vuilnis en landbouwafval worden gestort (...). Samen met dit terrein werden voor het nieuwe observatorium nog andere gronden onteigend die voor het merendeel privébezit waren. Zoals de buurtwegenatlas uit 1844 aangeeft, maakten enkele hectaren deel uit van de oude heerlijkheid Carloo, eigendom van de familie Van der Noot. Louise Van der Noot, erfgename van deze beroemde Ukkelse familie, was gehuwd met prins Louis Eugène de Ligne. De erfgenamen van hun zoon, de diplomaat Eugène de Ligne, verkochten de gronden die nodig waren voor de bouw van het Observatorium.

VAN PLATTELAND NAAR WELSTELLEND VORSTAD

Op dit uitgestrekte stuk platteland werd de volmaakte cirkel van twaalf hectare getrokken die de gebouwen van het toekomstige Observatorium zou omsluiten. Rond de wetenschappelijke instelling kwam een brede ringvormige weg die als vanzelf Ringlaan werd gedoopt. Het deel van de Dieweg dat door de cirkel liep, werd afgeschaft. Het oostelijke deel zou voortaan Sterrewachtlaan heten. Ook het begin van de Den Doreveldstrate verdween. Het resterende en hertekende gedeelte vanaf de Ringlaan kreeg de nieuwe naam van Evenaarstraat.

Deze nieuwe straten dateren uit dezelfde periode als de straten die in het noorden van Ukkel werden aangelegd door aannemer Georges Brugmann. De naar hem genoemde Brugmannlaan verbindt Sint-Gillis met het centrum van Ukkel. In het begin van deze eeuw werden niet ver van de Ringlaan nog andere lanen en straten getrokken, eveneens op privéinitiatief, meer bepaald de Hamoir- en Lancasterstraat. Deze nieuwe wegen ontsloten het vroegere platteland en trokken geleidelijk nieuwe bewoning aan, maar tot in de jaren 1920 ging het om een heel traag proces. Het plateau van Sint-Job bleef nog lange tijd een geliefkoosde plek wegens zijn landelijke karakter. Naast enkele grote landgoederen, zoals het domein Beco of het voormalige kasteel Cherridreux, waren de huizen die hier gebouwd werden voornamelijk buitenverblijven. Een daarvan was het landhuis dat Victor Horta bouwde voor advocaat Frison. Pas tijdens het interbellum nam de bebouwing in snel tempo toe om in de jaren 1950 een hoogtepunt te bereiken. In die jaren kreeg de Observatoriumwijk zijn huidige uitzicht van welstellende villawijk aan de rand van de stad. De laatste jaren echter worden er meer en meer luxeappartementen gebouwd die de laatste plekjes open groen voortdurend verder aantasten.

DE KONINKLIJKE STERRENWACHT VAN BELGIË

De Koninklijke Sterrenwacht van België kan bogen op een aantal vermaarde wetenschappers. Zijn stichter en eerste directeur Adolphe Quetelet (1796-1874) was een van de grondleggers van de statistiek in ons land. Daarnaast verrichtte hij baanbrekende observaties van vallende sterren en destijds minder gekende sterren, zoals dubbelsterren en meervoudige sterren.

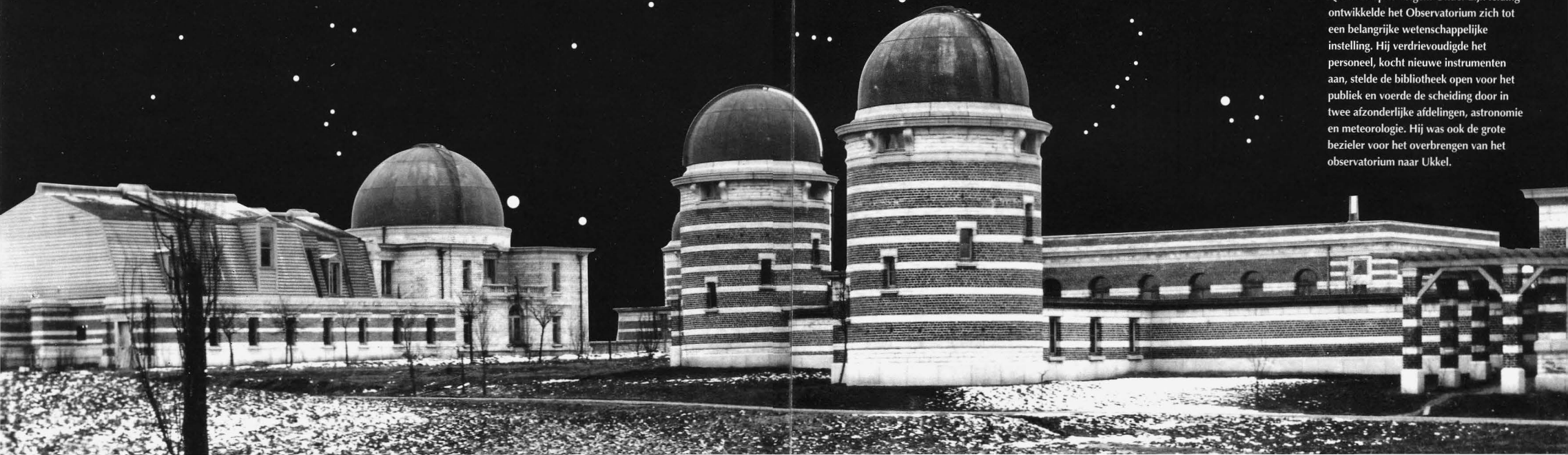
STICHTING

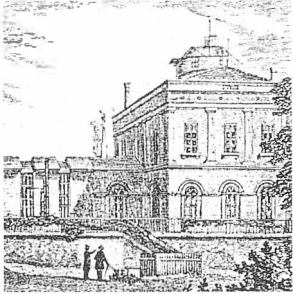
De oprichting van een van de meest vermaarde wetenschappelijke instellingen van ons land is te danken aan de inspanningen van de wiskundige Adolphe Quetelet en koning Willem I. In 1823 richtte de jonge Quetelet het voorstel aan de Hollandse regering om in Brussel een observatorium voor astronomische en meteorologische waarnemingen op te richten. Drie jaar later, in juni 1826, werd het voorstel bij Koninklijk Besluit van Willem I goedgekeurd. De gebouwen werden opgetrokken aan de Schaarbeekse Poort, waar toen nog weinig bewoning was, en de waarnemingen begonnen in 1833. Vijftig jaar later was de toestand ter plaatse helemaal veranderd. In de

buurt waren er heel wat gebouwen bijgekomen en ook het verkeer werd almaar drukker. De waarnemingen werden in toenemende mate gehinderd door het lawaai, de nachtelijke verlichting en de temperatuurschommelingen veroorzaakt door de urbanisatie. Naast de ongunstige omgeving was er nog het feit dat het Observatorium nieuwe instrumenten had gekocht, die aan de nieuwste ontwikkelingen van de wetenschap beantwoordden maar waarvoor de lokalen aan de Sterrenkundestraat te klein waren! Het was dus hoog tijd om uit te kijken naar een meer geschikte plaats waar de waarnemingen in alle rust konden plaatsvinden.

De tweede directeur, Jean-Charles Houzeau (1820-1888), was een andere opmerkelijke persoonlijkheid die een avontuurlijk leven leidde. Deze geniale autodidact werd door Quetelet als medewerker aangetrokken op de oude Sterrenwacht waar hij werkte van 1844 tot 1848. Ontslagen wegens zijn socialistische ideeën die hij overigens trouw bleef, doorreisde hij heel Europa en verbleef hij achttien jaar in de Verenigde Staten waar hij opkwam tegen de slavernij. Leopold II riep hem uit Jamaica, waar hij zich gevestigd had, terug om Quetelet op te volgen. Onder zijn leiding ontwikkelde het Observatorium zich tot een belangrijke wetenschappelijke instelling. Hij verdrievoudigde het personeel, kocht nieuwe instrumenten aan, stelde de bibliotheek open voor het publiek en voerde de scheiding door in twee afzonderlijke afdelingen, astronomie en meteorologie. Hij was ook de grote bezieler voor het overbrengen van het observatorium naar Ukkel.

De gebouwen van de oude Sterrenwacht in de Sterrenkundestraat in Schaarbeek.

VERHUIS NAAR UKKEL

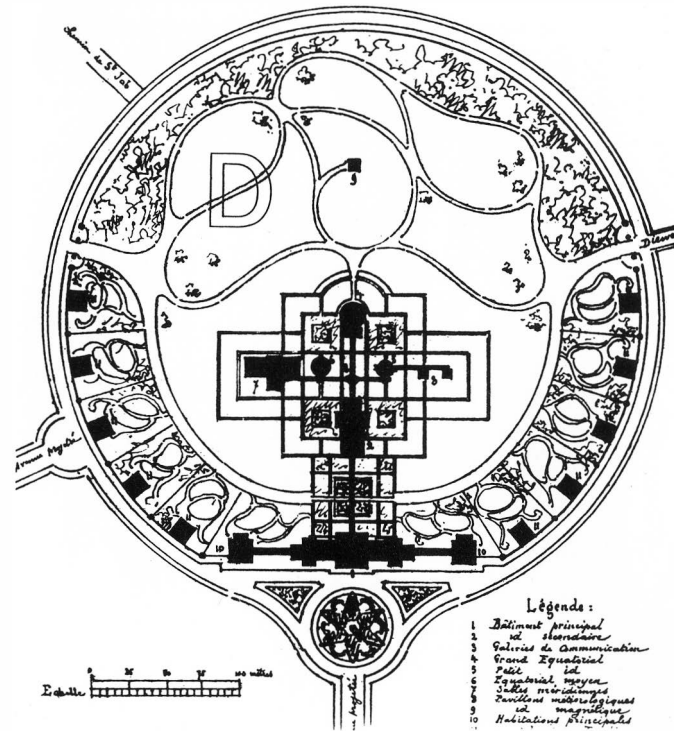
Het plateau van Sint-Job trok heel snel de aandacht van de mensen van het Observatorium. De omstandigheden waren er bijna ideaal : gunstige geografische ligging, afgezonderd maar toch vrij goede verbindingen met de stad, en vooral uitstekende meteorologische voorwaarden.

Nog voor de verschillende terreinen nodig voor de oprichting van de nieuwe gebouwen waren aangekocht (in 1882), had de directeur van het Observatorium, Jean-Charles Houzeau, reeds een voorontwerp op papier laten zetten door de Gentse architect Octave Van Rysselberghe.

De werken begonnen in 1883 en sleepten vele jaren aan. Budgettaire beperkingen brachten heel wat moeilijkheden en vertraging mee. Bovendien wilden de politici graag een monumentaal gebouw, dat de nationale trots zou strelen, terwijl de wetenschappers de voorkeur gaven aan een aantal verspreide, kleinere gebouwen waarin de verschillende instrumenten een plaats zouden krijgen. Het oorspronkelijke ontwerp werd meerdere malen gewijzigd, vooral onder directeur François Folie, maar uiteindelijk bleven de grote lijnen zoals Houzeau ze had uitgedacht, behouden : volledige scheiding van de afdelingen sterrenkunde en meteorologie, verspreide onderkomens voor de instrumenten en rechtstreekse installatie ervan op de bodem.

De huidige verspreiding van de gebouwen over het cirkelvormige terrein doet enigszins onoverzichtelijk aan. Ze weerspiegelt de snelle evolutie van de twee wetenschappelijke disciplines en hun groeiende behoeften.

Eerste ontwerp voor het nieuwe Observatorium, van de hand van directeur Houzeau en F. Van Rysselberghe. De cirkelvorm van het terrein is nog onvolmaakt. Houzeau wou voor de wetenschappelijke medewerkers ter plaatse woningen bouwen, want hoewel er nieuwe verbindingswegen tussen Ukkel en de stad waren aangelegd, moesten sommigen toch vrij lange afstanden afleggen. Deze sociale voorziening, passend in de geest van die tijd, bleef behouden in het tweede ontwerp maar werd uiteindelijk sterk afgezwakt. Alleen de woning voor de directeur en een voor ongehuhde ambtenaren werden gebouwd. Een ander origineel kenmerk bestond in de galerijen die de gebouwen met elkaar verbonden. Tussen het eerste en het tweede plan bracht O. Van Rysselberghe een bezoek aan de sterrenwacht van Straatsburg.

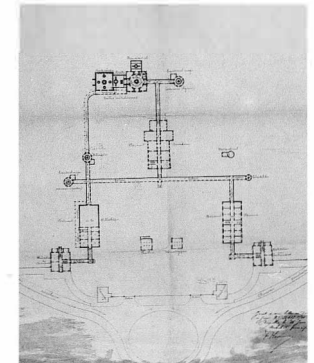

Tweede ontwerp van 1882, volgens dezelfde principes als het voorontwerp van 1880, maar de gebouwen zijn organischer ingeplant, meer gecentraliseerd en vooral monumentaler. Het ontwerp werd echter bekritiseerd vanwege de hoge kosten.

HET OBSERVATORIUM VANDAAG

Toen Alphonse Quetelet in de Sterrenkundestraat werkte, combineerde hij meteorologische waarnemingen met de studie van de sterren. Zoiets was toen nog probleemloos mogelijk. In de tweede helft van de 19de eeuw echter werd de wetenschap in snel tempo almaar complexer. Reeds Houzeau kloeg erover dat hij niet meer in staat was alle experimenten en metingen die in het Observatorium werden verricht, van nabij te volgen. Die trend zette zich in het nieuwe Observatorium verder door, naarmate nieuwe wetenschappen ontstonden en bestaande disciplines zich vertakten in diverse deelwetenschappen. De originaliteit van het Observatorium van Ukkel bestaat erin dat onder hetzelfde dak zowel astronomie en meteorologie worden beoefend. Deze twee disciplines werden in 1898 formeel gescheiden en kregen elk een eigen directeur. In 1964 kwam er nog een derde instelling bij, de ruimteaëronomie. Deze drie instellingen vormen samen de Groepering Ruimte.

Plan met de spreiding van de gebouwen uit 1888, dat vrij nauwkeurig overeenstemt met de huidige toestand. Sindsdien is het centrale gebouw naar de noordkant verlengd. Sommige bijgebouwen zijn vandaag verdwenen.

**KONINKLIJKE STERRENWACHT
VAN BELGIE (K.S.B.) (sectie A)**

- 1 : Woning van de directeur
- 2 : Administratief gebouw
- 3 : Bibliotheek
- 4 : Galerijen
- 5 : Conciërgewoning
- a : Triplet-Zeiss-astrograaf (30 cm)
- b : Equatoriaal platform
voor zonnewaarnemingen
- c : Cooke-Zeiss-equatoriaalkijker (45 cm)
- d : Reosc-telescoop (40/67 cm)
- e : Dubbele Zeiss-astrograaf (40 cm)
- f : Zeiss-telescoop (80/120 cm)
- g : Gautier-equatoriaalkijker (33 cm)
- h : Gebouw
voor de meridiaanobservaties
- i : Noordelijk vizier
- j : Centraal vizier. Uitgangspunt
van het referentiesysteem
voor ruimtegeodesie (GPS)
- k : Zuidelijk vizier

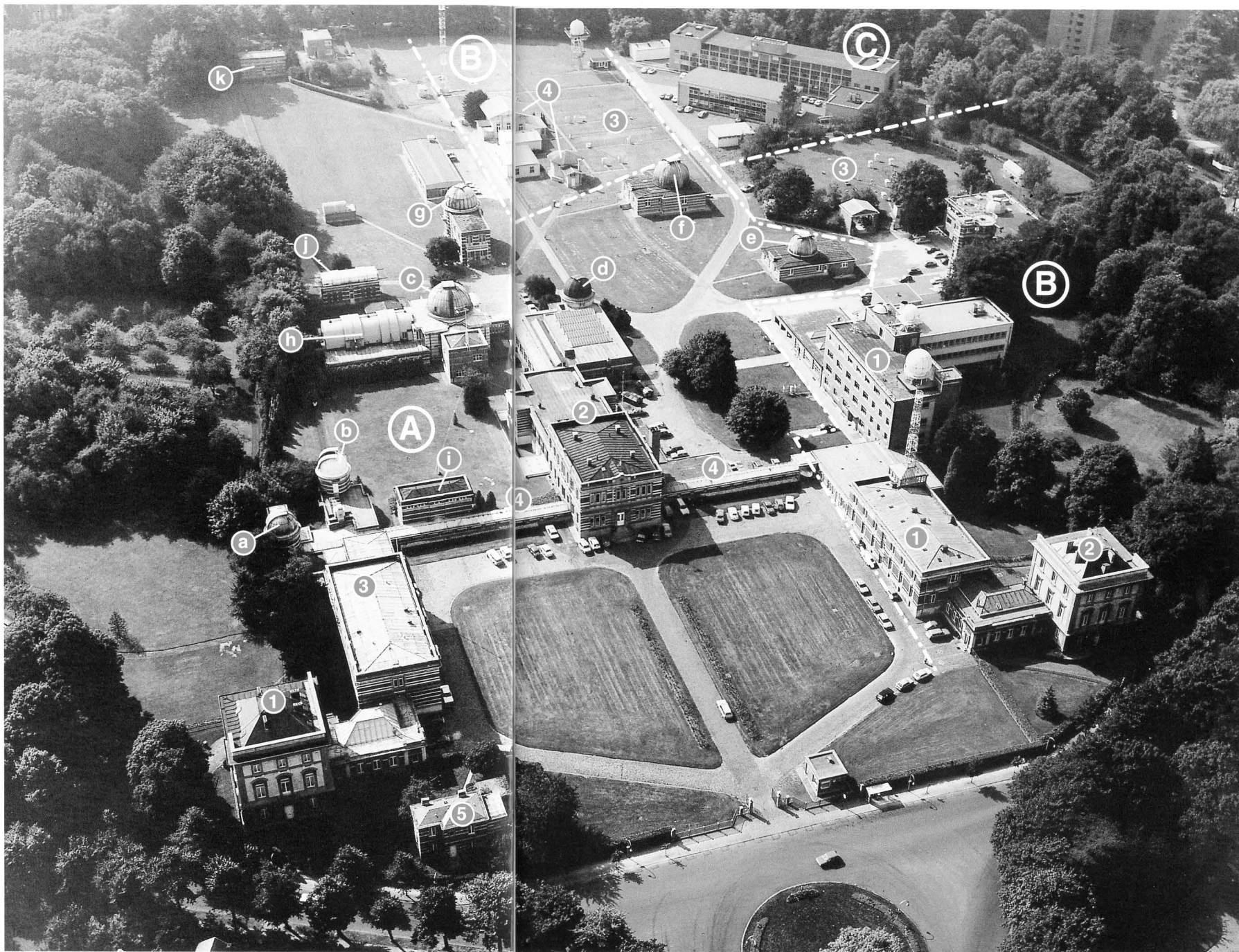
**KONINKLIJK METEOROLOGISCH
INSTITUUT (K.M.I.) (SECTIE B)**

- 1 : Kantoren
- 2 : Woning van de ambtenaren, later
woning van de directeur van het KMI
- 3 : Meteorologische parken
- 4 : Paviljoenen voor magnetisme

**INSTITUUT VOOR RUIMTEAERONOMIE
(I.R.A.) (SECTIE C)**

HET PLANETARIUM

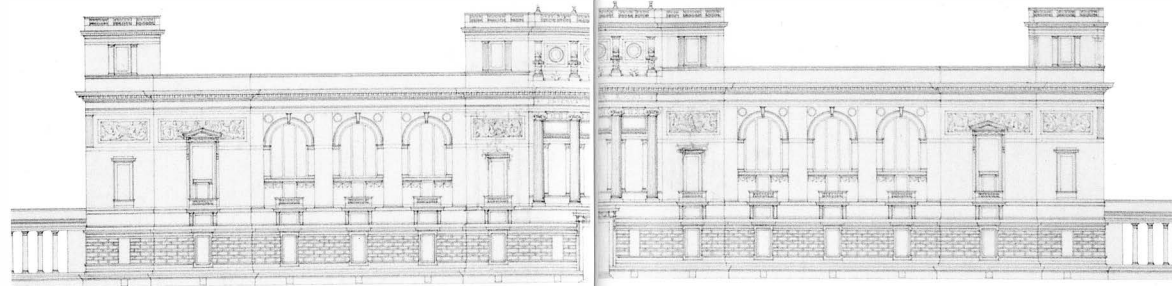
Het Planetarium op de Heizel is de didactische afdeling van de Sterrenwacht, waar jong en oud het hele jaar door alles kunnen te weten komen over de ruimte en de sterren. De koepel van het planetarium is een getrouwe weergave van de sterrenhemel. Hier worden ook een cursus kosmografie en een initiatie in de sterrenkunde gegeven.

EEN BEROEMDE FAMILIE

De naam Van Rysselberghe is een begrip in de Belgische artistieke wereld van de vorige eeuw. Schilder Theo (1862-1926), de beroemdste telg uit een gezin met zes kinderen, was lid van "les Vingts" en de Libre Esthétique. Zijn talrijke werken behoren tot het neo-impressionisme. Het gezin telde ook twee architecten, Charles, architect van het museum voor Schone Kunsten in Gent (1896), en vooral Octave (1855-1929) die met het Observatorium zijn eerste grote opdracht kreeg. Hij was toen pas zevenentwintig jaar en had net zijn studies aan de Academie voor Schone Kunsten van Gent voltooid. Als tweevoudig laureaat van de Prix de Rome had hij twee jaar door Italië gereisd, waar de renaissancegebouwen in Florence een bijzondere indruk op hem maakten. De ontwerpen die hij maakte voor het Observatorium getuigen van deze invloed. Ook zijn woning voor graaf Goblet d'Alviella (1882) toont aan dat hij in het begin van zijn carrière een vlijtig beoefenaar was van de neostijlen. Toch ging de architecturale vernieuwing niet aan hem voorbij. Zijn ontwerp voor het huis Otlet (Livornostraat, 1894) was een zeer persoonlijke verwerking van de nieuwe art-nouveaustijl. Octave Van Rysselberghe was ook zeer actief aan de Belgische kust (Le Ponant in Middelkerke, 1900 - hotel Bellevue in Westende) en voerde ook opdrachten uit in het buitenland (villa voor zijn broer in de Provence). Octave dankte de opdracht voor het Observatorium zonder twijfel aan zijn oudste broer François (1846-1893), een van de belangrijkste Belgische uitvinders van zijn tijd, onder meer van de meteorograaf (1875), een getijmeter en een telemeteorograaf. Hij ontwierp ook een vernuftig systeem waarmee men langs dezelfde draad kon telefoneren en telegraferen. Op vraag van Houzeau trad hij in dienst bij de afdeling meteorologie van het Observatorium.

EEN RONDGANG OP HET TERREIN

De woningen van de directeur en de ambtenaren -A1 en B2-
Deze gebouwen behoren tot de eerste die werden opgetrokken. Dat gebeurde in 1883, het jaar nadat de Belgische staat de gronden had aangekocht. De oorspronkelijke plannen die Van Rysselberghe in overleg met Houzeau had ontworpen, werden hier reeds voor het eerst gewijzigd. De eerst geplande gevels waren origineler en meer versierd dan diegene die werden opgetrokken. De sgraffitodecoratie (of bas-reliëfs?) die het bovenste gedeelte van de muren

Boven links:

Portret van de kinderen van François Van Rysselberghe.

Hieronder:

De woningen van de directeur en de ambtenaren hebben gesculpteerde versieringen rond de ramen en de ingang. De palmtakken behoren tot het traditionele repertoire, terwijl de wassende manen en de sterren duidelijk verwijzen naar de bestemming van het gebouw.

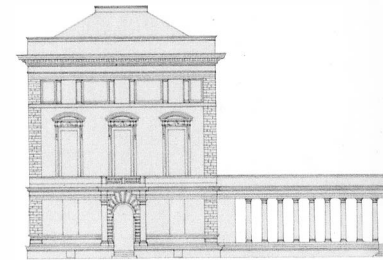
Het motief van de slang voor een spiegel (?) is moeilijker te duiden. De spiegel zou kunnen verwijzen naar de vroegste observatie van de sterren die in de Oudheid met behulp van een spiegel gebeurde. De vorm van de spiegel kan ook symbool staan voor de zon, de ster der sterren. Het motief van de slang is

moest sieren, werd afgevoerd, waarschijnlijk omdat ze overbodig werd geacht.

Toch blijven deze twee huizen mooie voorbeelden van academische architectuur, waarin de bijna vierkante massa, de platte daken en de decoratieve motieven de invloed verraden van de Italiaanse renaissance. Ze getuigen ook van het talent van Van Rysselberghe, dat zich in 1894 ten volle zou ontplooiën met zijn ontwerp voor het befaamde huis Otlet in de Livornostraat.

nog complexer. Dikwijls verwijst dit dier naar de aarde, het ondermaanse. Het is misschien het zinnebeeld van de sterrenwacht: vanop aarde poogt men de geheimen van de kosmos te doorgronden. De slang verwijst ook naar de moeder van de sterren, die hun beweging veroorzaakt.

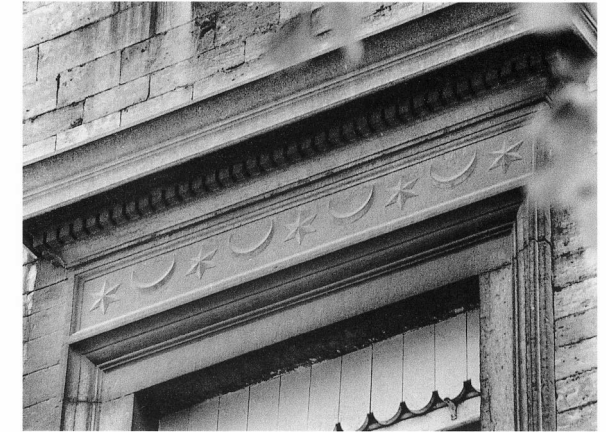
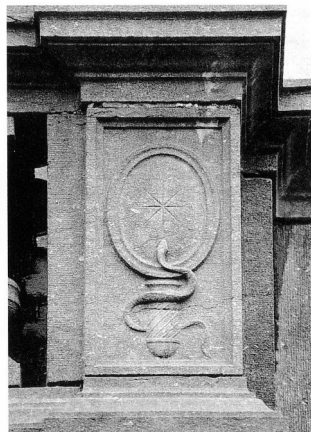
In het tantrisme omsluit de kosmische slang met zijn ringen de basis van de as van de wereld, hij draagt de aarde en houdt haar stabiel. In Egypte was de slang eerst Atoum, de oudste god die de wereld schiep; later werd hij Ureus, de drager van de zonneschijf.

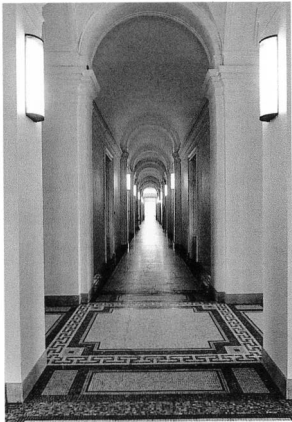

Ontwerpen voor de gevelopstanden.

De woning van de directeur, links van de hoofdingang.

Het administratief gebouw (1883-86/1904-06) -A2-

Dit gebouw behoort tot de eerste bouwfase (1883-1885). Het maakte deel uit van het ontwerp van Houzeau en werd ook op de voorziene plaats opgetrokken. Het was echter minder lang dan vandaag. De gevel bevond zich achter de galerijen die de verbinding maakten met de andere gebouwen. In 1904-1906 werden er vier kantoren aan toegevoegd die de galerijen opslochten en waardoor de nieuwe voorgevel ontstond die tot op vandaag de imposante centrale ingang van het complex vormt. Binnenin werd de oorspronkelijke gang bewaard die toegang geeft tot de gebouwen. De mooie opeenvolging van de rondbooggewelven rustend op een stevige architraaf doet denken aan de zuilengalerij van het Justitiepaleis waaraan Van Rysselberghe overigens had meegewerkt toen hij na zijn terugkeer uit Italië op het bureau van Poelaert begon te werken.

De vloer van deze gang en van de galerijen is versierd met mooie mozaïeken die typisch zijn voor het einde van de 19de eeuw.

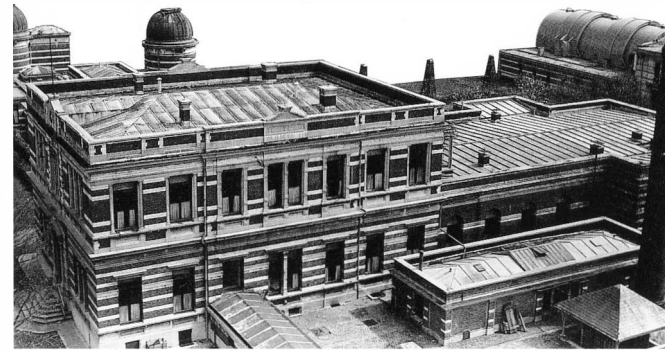
De centrale gang van het administratief gebouw. Opvallend in het ontwerp van Van Rysselberghe zijn de elegante proporties en de ritmische traveeënindeling.

Hoofdgevel en westkant.
De gevel van het ingangsgedebouw is strenger dan die van de woningen van de directeur en de ambtenaren en getuigt van de latere bouwperiode.
Het verschillende metselwerk van de zijgevels is het gevolg van de uitbreiding van het gebouw.

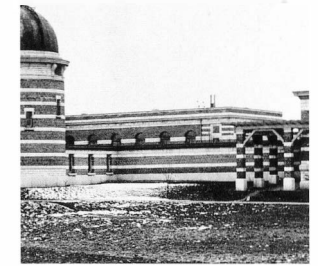
De galerijen (1883-1886) -A4-

De galerijen vormen een van de origineelste onderdelen in de architectuur van het Observatorium. Ze vormen niet alleen de tegen weer en wind beschuttende verbinding tussen de Observatiepaviljoenen en de andere gebouwen, maar lopen ook door in het grondplan van die gebouwen, zelfs in de woningen van de directeur en de ambtenaren. Op die manier kunnen de wetenschappelijke medewerkers zich bijzonder gemakkelijk van de ene naar de andere plaats begeven. Misschien werden de galerijen wel bewust zo ontworpen om verstrooide wetenschappers à la "professor Zonnebloem" voor vergissingen te behoeden?

De bibliotheek (1886) -A3-

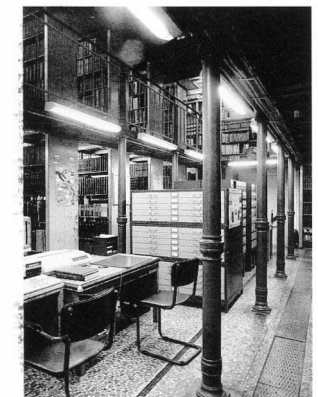
De bibliotheek behoort net als het tegenoverliggende K.M.I. tot de gebouwen waarvoor de plannen onder directeur François Folie werden gewijzigd, misschien volgens een ontwerp van Van Rysselberghe. De oorspronkelijke ingangs- en administratieve gebouwen die in de aslijn lagen van de woningen van de directeur en de ambtenaren aan de rand van de Ringlaan, werden geschrapt en nieuwe constructies werden ingeplant aan weerszijden van het centrale administratieve gebouw, zodat een U-vormig grondplan ontstond. De bibliotheek, die eveneens een fraaie mozaïekvloer heeft, bevat een verdieping met gaanderij geschraagd door metalen zuiltjes, en een centrale lichtkoepel die de benedenverdieping van daglicht voorziet. De gaanderij had destijds een leuning in art-nouveau-ijzersmeedwerk die vandaag jammer genoeg verdwenen is. Op de tweede verdieping is een bijkomend niveau ingericht dat via een wenteltrap rechtstreeks van beneden toegankelijk is.

Detail van de oude, nu verdwenen open galerijen.

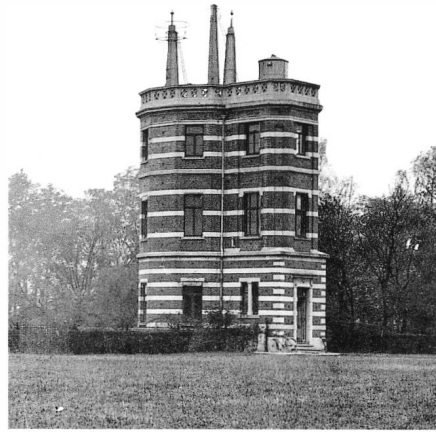
Naast de galerijgangen in de gebouwen ontwierp O. Van Rysselberghe twee soorten doorgangen naar de diverse instrumentenpaviljoenen: halfondergrondse, gesloten galerijen en open buitengalerijen in de vorm van zuilengangen. Deze laatste zijn opgeslorpt door verschillende latere verbouwingen en vergrotingen, toen de lokalen van het Observatorium te klein werden voor de nieuwe eisen van de evoluerende wetenschap.

Het interieur van de bibliotheek.

De Gautier-equatoriaalkijker en het platform voor zonneaarnemingen. Dit bevallige paviljoen met balkon (in de trant van de landhuizen zoals er in de omgeving heel wat zouden worden gebouwd) en de toren, waaraan recentere constructies zijn aangebouwd, dateren uit het begin van deze eeuw, waarschijnlijk uit de periode 1904-1909.

De wetenschappelijke installaties

Het begin van de werken aan de grote zaal van de meridiaankijkers -Ah-, de zaal van de grote equatoriaalkijker -Ac- en de twee kleine paviljoenen -Aa- en -Ab- dateert waarschijnlijk van de eerste bouwfasen, maar deze gebouwen werden pas voltooid op het einde van de jaren 1890. De koepels werden geïnstalleerd in 1889, minder dan een jaar voor de officiële opening van het Observatorium. Het lijkt er echter op dat de wetenschappelijke instrumenten reeds vroeger ter plaatse en in gebruik waren. Tijdens deze overgangperiode werden er gelijktijdig waarnemingen uitgevoerd in het oude gebouw aan de Sterrenkundestraat en in het nieuwe, nog niet helemaal voltooide complex.

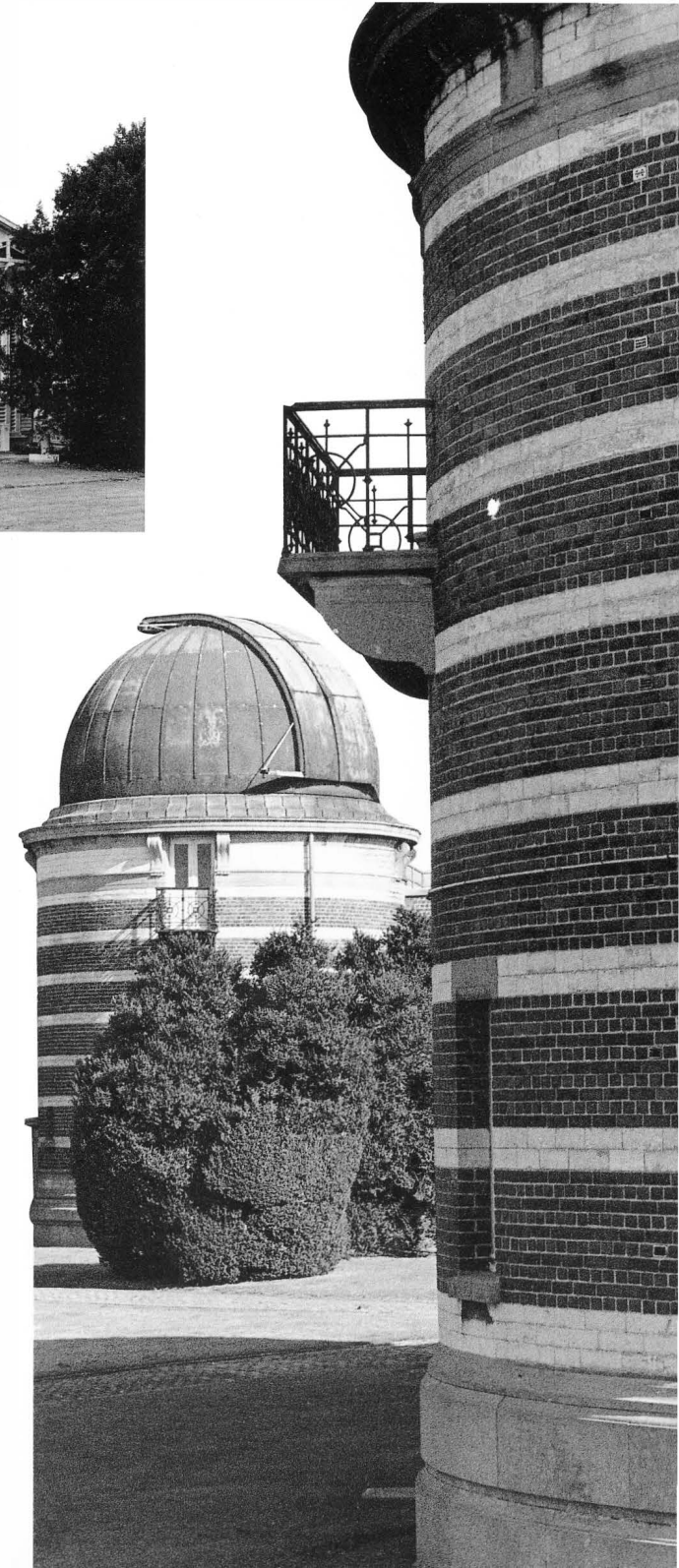
Het ingangspaviljoen van de seismiekelder waar seismologische metingen worden uitgevoerd. De diverse instrumenten staan verspreid over de vloer opgesteld. Het torentje is louter decoratief maar verleent een schilderachtige noot aan de omgeving.

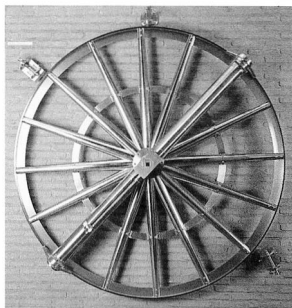

Het paviljoen voor magnetisme met vierkant grondplan. De bouw beantwoordt aan twee vereisten: volledige isolatie en afwezigheid van alle metalen om elke externe invloed op de magneten uit te schakelen. Het gebouw lijkt gebouwd naar de plannen van Van Rysselberghe, hoewel het dateert uit de jaren 1890 toen de architect al niet meer op het terrein werkzaam was (hij werd betaald tot 1889). Het fraai gebeeldhouwde dak past in de toenmalige mode van het zogenaamde "Zweeds paviljoen".

Rechts: Telescoopgebouw uit de jaren 1930.

Deze kleine vijver is ongetwijfeld ouder dan het Observatorium. Hij vervult niet alleen een esthetische, maar ook een praktische functie en wordt mede daarom in stand gehouden. Indien er ooit in een van de gebouwen brand zou uitbreken, heeft men bluswater bij de hand.

De grote muurcirkel van Troughton en Simms.

Het museum van kostbare instrumenten

(Het museum is slechts uitzonderlijk toegankelijk, na schriftelijke aanvraag aan de directie van de Sterrenwacht.)

Op 3 april 1984 wijdde koning Boudewijn in de Koninklijke Sterrenwacht een kleine museum van oude instrumenten in, ter herdenking van de 150ste verjaardag van de eerste activiteiten van het Observatorium. Op initiatief van toenmalig directeur baron P. Melchior waren de oude instrumenten, voor het merendeel afkomstig uit de oude Sterrenwacht in Schaarbeek en nog door Adolphe Quetelet aangekocht, in één ruimte bijeengebracht en voor zover nodig weer gebruiksklaar gemaakt.

Deze verzameling is sindsdien verrijkt met enkele zeldzame stukken die aan de Sterrenwacht werden geschonken: een Gemini-astrolabium, een torquetum en drie lenzen die door Huygens in 1585 geslepen werden.

De grote muurcirkel van Troughton en Simms
Dit instrument werd vervaardigd bij Edward Troughton en William Simms, een vermaard Engels productieatelier dat verschillende observatoria in Europa van instrumenten voorzag. Deze muurcirkel was een van de eerste astronomische instrumenten van de Sterrenwacht. Het werd door Quetelet in 1827 besteld, omstreeks 1830 geleverd en in 1835 geïnstalleerd in de Sterrenkundestraat.

De telescoop van Riensk

Deze eerste equatoriaalkijker van het Observatorium werd in 1827 door koning Willem I gekocht op een tentoonstelling in Haarlem. Hij schonk de kijker aan de nieuwe sterrenwacht die in het zuiden van het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden zou worden opgericht.

De telescoop van Riensk.

De kleine draagbare telescoop van Troughton en Simms

De twee exemplaren van deze telescoop, in 1836 aangekocht door Quetelet, werden gebruikt om de meridiaan te bepalen in eenenveertig Belgische steden. Zo wisten de uurwerkmakers, die zich tot dan toe hadden moeten behelpen met zonnewijzers, voortaan precies welk uur het was.

Het Torquetum (18de eeuw)

De verticale voet ondersteunt een halve geïndegradueerde meridiaancirkel die schommelt in een verticaal vlak en een equatoriaal plateau draagt, geïndegradueerd in 24 uren en minuten, dat de zonnwijzer vormt. Het sierlijke en overvloedige graveerwerk, uitgevoerd in typische Lodewijk XV-stijl, toont onder meer de symbolen voor de planeten en de zon en de indeling van de kalender.

Het Gemini-astrolabium (1552)

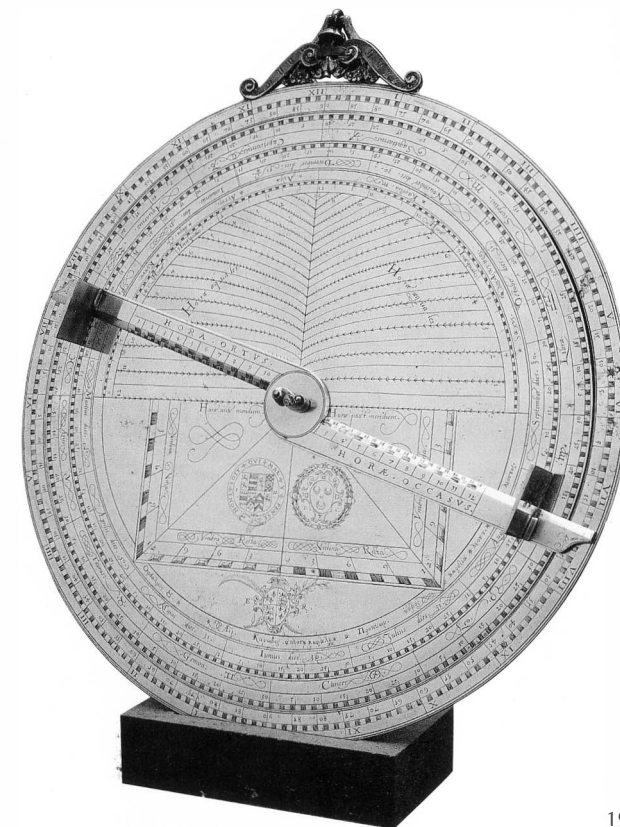
Astrolabium van het "Saphea van Arzachel"-type, uitgevonden in 1050. Hierbij schuift een loodrechte lat over een diametrale lat. Met dit instrument kan men de lengte- en breedtegraad meten. Op de rug van het astrolabium zijn de kalender en de dierenriem gegraveerd, met Latijnse inscripties en de Griekse namen van de sterren.

Dit exemplaar draagt het wapenschild en de initialen van John Dudley, hertog van Northumberland, die in 1553 op bevel van Mary Tudor onthoofd werd.

Het Gemini-astrolabium uit 1552.

De kleine draagbare telescoop van Troughton en Simms.

Detail van een van deingangszuilen van de villa "Les Liserons" aan de Ringlaan. Vele woningen in dit deel van Ukkel zijn te midden van het groen gebouwd.

De vestiging van het Observatorium had van meet af aan ingrijpende gevolgen voor de omgeving. Bestaande wegen werden omgeleid of afgesneden, oude voetpaden verdwenen en geleidelijk werden ook nieuwe straten aangelegd. Die kregen uiteraard passende namen, zoals Mercurius, Saturnus, Copernicus of de naam van een van de directeurs. Sommige oudere wegen werden in dezelfde zin omgedoopt. De velden langs deze wegen veranderden in de loop der jaren van akkers in bouwgrond. Verschillende gebouwen in de wijk verdienen de aandacht omdat ze representatief zijn voor de geschiedenis van de Belgische architectuur vanaf het einde van de 19de eeuw tot heden. Op het ogenblik dat de Belgische regering besloot een nieuw observatorium te bouwen op het Sint-Jobplateau, leefde de toenmalige hedendaagse architectuur nog volop in het verleden. De meeste architecten putten naar hartelust uit de diverse oude bouwstijlen waarin men alle gewenste inspiratie vond voor grondplan, gevelopstand en decoratie. Waarom dan zoeken naar vernieuwing? De gebouwen van het Observatorium zijn duidelijke voorbeelden van deze gangbare overtuiging, net als de kastelen en landhuizen die tussen 1890 en 1914 op de onbebouwde gronden van de nieuwe wijk verzezen. Het kasteel Beco en het voormalige kasteel Cherridreux combi-neerden gotische vormgeving (torentjes, meerdere daken, burchtachtige allure) met klassieke, barokke en zelfs renaissance-elementen.

EEN WANDELING DOOR DE WIJK

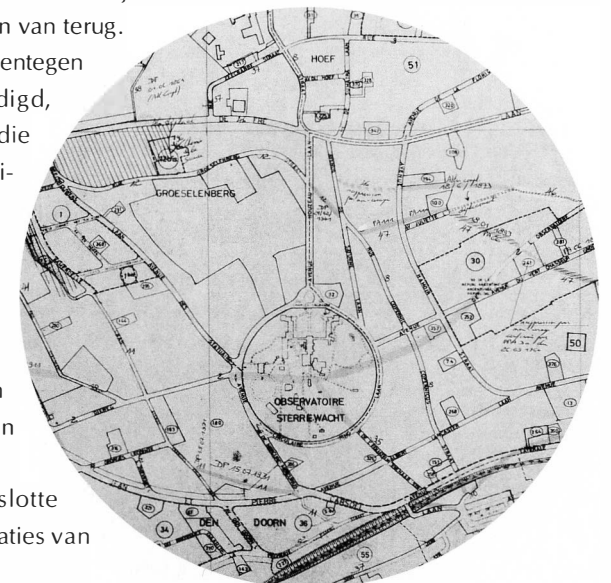
De verbeelding van de architect kon hier vrijuit zijn gang gaan. Helaas zijn sommige opmerkelijke realisaties uit die periode intussen gesloopt, onder meer een villa van David en een van Van Ysendijck.

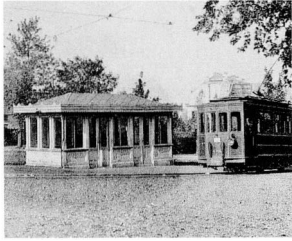
Naast de vaak protserige gebouwen werden ook meer bescheiden woningen gebouwd, die heel wat charme bezaten. Daar droeg ook de groene omgeving toe bij waarin deze landhuizen zich nestelden aan de rand van het Sint-Jobplateau. Voor deze huizen werd vaak de Engelse "cottage"stijl toegepast, gekenmerkt door overhangende daken met talrijke afsnijdingen, veelhoekig grondplan en overvloedig gebruik van hout. In dezelfde periode ontwikkelde zich in het centrum van Brussel de art nouveau. In de Observatoriumwijk vinden we er hier en daar discrete sporen van terug.

De art deco en het modernisme daarentegen zijn bijzonder goed vertegenwoordigd, net als in andere wijken van Ukkel die in dezelfde periode werden geürbaneerd, zoals de Coghensquare. De meest vooraanstaande Belgische architecten werden aangezocht om in de Observatoriumwijk huizen te ontwerpen, onder hen Louis Herman De Koninck, Adrien Blomme, Henry Van de Velde en Victor Dirickx.

De hedendaagse architectuur ten slotte kan bogen op enkele markante realisaties van Jacquain, Bontridder en Dupuis.

Plan van de wijk. De volmaakte cirkel van het Observatorium is het natuurlijk middelpunt van de omgeving.

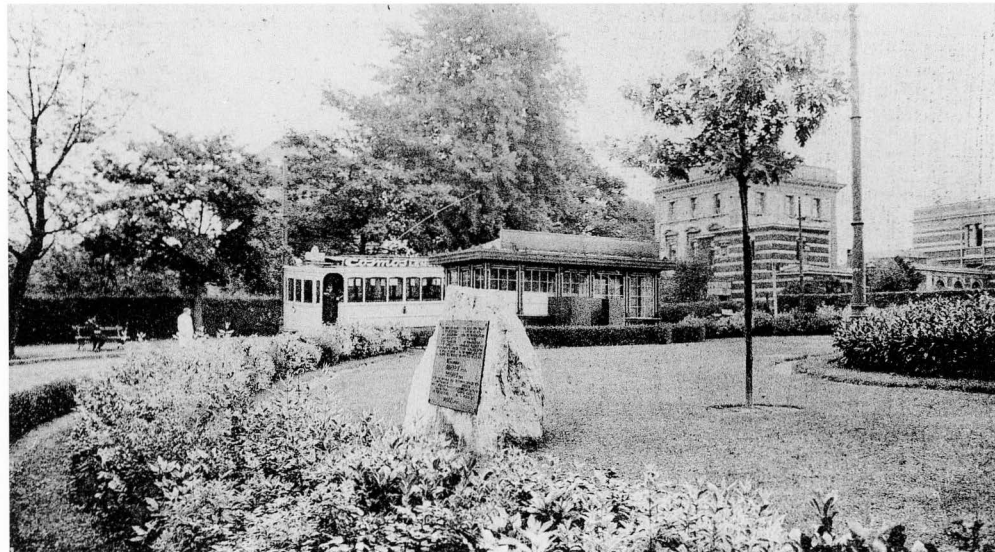

Lagrangesquare.
Ukkel was een van de eerste gemeentes waar openbaar vervoer reed. De tweede lijn die in 1875 vanuit Brussel naar de voorsteden geopend werd, eindigde aan de "Globe". Tot in 1970 reden er trams in Ukkel en de Lagrangesquare was tot na de Tweede Wereldoorlog het eindpunt van een buurtspoorlijn.

De toegangsgebouwen van het Observatorium voor de woning van de directeur, gezien vanop de Lagrangesquare. Van links naar rechts: de conciërgewoning, met verhoogde rechtervleugel, en een machinepaviljoen dat niet meer bestaat.

DE CHARLES LAGRANGESQUARE

De naam van deze square werd door het schepencollege goedgekeurd op 27 september 1907. Charles Lagrange (1851-1932) werd benoemd tot adjunct-astronoom van het oude Observatorium in 1878 en tot astronoom in 1884. Toen de regering in 1897 een dubbel directeurschap voor de instelling in het leven riep, werd Lagrange directeur van de afdeling astronomie. Vanop dit aardige plein, gelegen tussen de Houzeaulaan en de ingang van het Observatorium, heeft men een uitstekend zicht op het ereplein tussen de in U-vorm geschikte gebouwen van de bibliotheek, het hoofdgebouw en de lokalen van het K.M.I. Deze schikking verleent het complex een zekere grootsheid die - volgens de politici - ontbrak in het ontwerp van Houzeau. Op het centrale deel van de square heeft een eik de plaats ingenomen van de vrijheidsboom die hier op 20 juli 1930 geplant werd ter herdenking van de honderdste verjaardag van de Belgische onafhankelijkheid. Op een steen staan drie namen van Ukkelnaars gegrift die voor deze onafhankelijkheid hebben gevochten: Frédéric Pass, Jacques Van der Elst en Henri Van der Rest. Alle drie dienden ze onder het bevel van Charles Dandoy.

DE RINGLAAN

De cirkelvorm van het terrein dat voor het nieuwe Observatorium bestemd was, gaf spontaan zijn naam aan de laan die er omheen loopt en waar nagenoeg alle eerder genoemde architectuurperiodes met een of meerdere gebouwen aanwezig zijn.

Op nr 4, vlak tegenover de woning van de directeur van het Observatorium, staat een typisch landhuis in cottagestijl, met een elegant dak van rode pannen, dat ver uitsteekt en op houten draagbalken rust.

Verder in de laan vormen twee villa's op nr64 ("Les Liserons") en nr 66, samen ontworpen door een onbekend architect voor dezelfde eigenaar, een merkwaardig eclectisch geheel. De hoge muren in rode baksteen lopen uit op puntgevels in neo-Vlaamse-renaissance en hier en daar zijn mooie decoratieve motieven aangebracht in geverniste baksteen. Een stenen plaat en de pijlers aan de ingang vermelden de naam en het bouwjaar van "Les Liserons" in een sierlijke art-nouveauletter. Aan de achterkant van deze villa is de oude conciërgewoning omgebouwd tot privé-woning. De twee villa's zijn in de loop der jaren vergroot en gewijzigd.

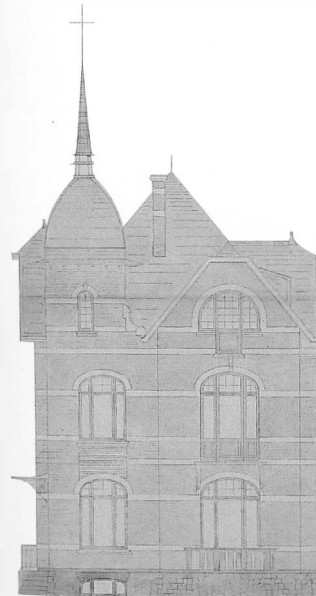

Huis nr 4 bezit alle charme en schilderachtigheid van een typisch landhuis.

Hieronder, van links naar rechts:

Ontwerp voor een villa, opstand zijgevel, Léon David, 1902.

Villa "Les Liserons", Ringlaan 64. Neo-Vlaamse-renaissancestijl in een vrije interpretatie.

Villa Frison, Ringlaan 70
(V. Horta, 1899-1900).

Dit aanvankelijk kleine landhuis werd tweemaal vergroot. Horta voegde er een vrij grote vleugel aan toe met een verdieping meer dan in het oude gedeelte en een erker aan de tuinzijde in witte cement. In 1958 lieten de nieuwe eigenaars een kleine keuken aanbouwen aan de zuidkant.

Nr 70: Villa Frison. Het landhuis van advocaat Maurice Frison (1899-1900), opgetrokken in kleurrijke Grandglise-zandsteen, geeft een uitstekend idee hoe dit type woning in de opvatting van Victor Horta hoorde te worden gebouwd. De bedoeling van Frison was te genieten van het mooie platteland, ver weg van alle drukte en sociale verplichtingen. Horta kwam hieraan tegemoet met een sober maar smaakvol ontwerp. De materiaalkeuze was een verwijzing naar de geboorteplaats van de eigenaar, de intimiteit van het huis werd beschermd door grote, uitstekende daken, maar aan de tuinzijde werd een maximale openheid gecreëerd door terrassen en balkons. Ook het ontwerp van de tuin is waarschijnlijk van Horta zelf. In plaats van de golvende lijnen van zijn stadswoningen gebruikte Horta hier voor de ramen en de decoratieve elementen een zeer sobere, strakke lijn maar zonder een spoor van strengheid. Dit charmante buitenverblijf, dat "Les Epinglettes" werd gedoopt, moet Frison bijzonder goed bevallen hebben, want in 1911 vroeg hij Horta het huis uit te breiden om er zijn vaste woonplaats van te maken.

Nr 146: Villa Norine. Deze villa, ontworpen door Victor Dirickx in 1925, vertoont een aantal ronduit geometrische uitsnijdingen in zijn bouw-

Villa Norine, Ringlaan 146.
Een geslaagde synthese, kenmerkend voor de jaren 1920, tussen geometrisch gestructureerde witte muren en art-decomotieven die het geheel een geraffineerde toets meegeven.

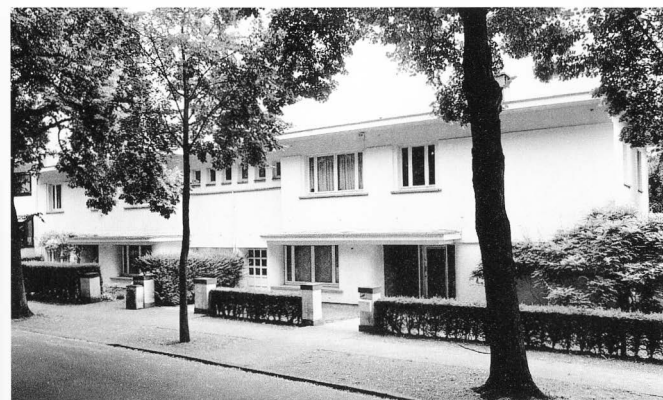

Ringlaan 102.
Zelden was een woning meer één met zijn omgeving dan dit ontwerp van architect A. Jacquain.

volumes. Opvallend is het trapeziumvormige raam in het midden van de gevel, dat nog eens benadrukt wordt door smalle rechthoekige raamopeningen. In decoratief contrast hiermee zijn de elegante gebogen lijnen van het ijzersmeedwerk.

Nrs 118 en 120. Deze tweewoonst, gebouwd door Georges Ricquier in 1939, maakt met zijn wit geschilderde muren en plat dak een rationele en koele indruk, typisch voor de zakelijke bouwstijl van de jaren 1930.

Nr 102. De discrete woning Goldschmidt-Clermont (André Jacquain, 1966) is op harmonieuze wijze ingewerkt in het glooiende terrein. De grote glaswanden zijn naar de vallei gericht en profiteren hierdoor zowel van een optimale lichtinval als van een schitterend uitzicht.

Ringlaan 118-120.
Rationaliteit en symmetrie zijn sleutelbegrippen in het werk van architect G. Ricquier.

De Houzeaulaan in het begin van deze eeuw. Deze brede laan verbindt het Observatorium met de De Frélaan. Aan de linkerkant rijhuizen ontworpen door architect Borgers.

DE HOUZEAULAAN

Deze laan, die net als de Lagrangesquare in de as van het hoofdgebouw ligt, vormt een prachtige aanloop naar het Observatorium dat zich geleidelijk voor de ogen van de bezoeker ontvouwt wanneer deze de helling naar het plateau beklimt.

Het was niet meer dan normaal dat deze mooie en brede laan de naam kreeg van de man die de grote bezieler was achter de verhuis van het Observatorium naar Ukkel.

Het benedengedeelte, richting De Frélaan, is bebouwd met rijhuizen uit het begin van deze eeuw. Een aantal daarvan is ontworpen door architect Borgers, meer bepaald de nummers 15 tot 19 en 43 tot 49. De stijl nijgt naar een geometrische art nouveau die een zekere verfijndheid bezit.

Nr 87-89: het Koninklijk Atheneum van Ukkel. In 1914 besloot burgemeester Paul Errera een grote middelbare school te laten bouwen, ter aanvulling van de verschillende lagere scholen in de gemeente. De werken werden

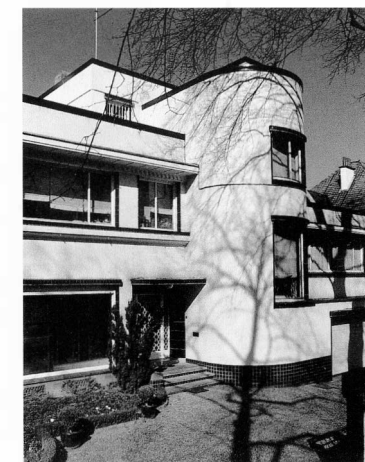
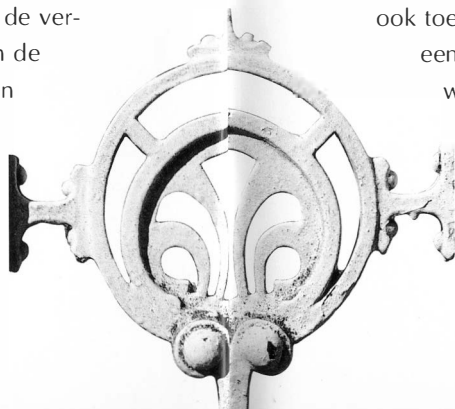
De Houzeaulaan vandaag met de huizen van Borgers.

pas voltooid na de Eerste Wereldoorlog en ingewijd in 1921. De keuze voor architect Henri Jacobs was geen verrassing. Hij was als het ware gespecialiseerd in scholenbouw en had al heel wat realisaties op zijn naam in Brussel en Schaarbeek. Het Koninklijk Atheneum van Ukkel behoort nog tot de art-nouveaustijl die ook de vroegere werken van Jacobs kenmerkt, maar door de latere bouwdatum is er een evolutie merkbaar naar een meer klassieke en bezadigde vormgeving.

Nr 99 : de woning Vandevelde is een voorbeeld van de modernistische stijl, waartoe Adrien Blomme op het laatst van zijn carrière overging. Dit ontwerp uit 1933-1934 weerspiegelt perfect de compromissen die de architect zonder aarzelen gesloten heeft tussen modernisme en art deco. De ramen en deuren en de ribben van de muren zijn sierlijk omlijst door zwarte tegels die soms een fijn verguld randje hebben. Dezelfde tegels zijn ook toegepast voor de onderbouw en vormen een zwarte sokkel voor deze villa met witte muren.

Onderaan in het midden: Detail van het ijzersmeedwerk van het Koninklijk Atheneum.

Woning Vandevelde. Harmonieuze verhoudingen en een lichte toegeving aan de decoratie kenmerken dit modernistische werk van architect A. Blomme.

Het kasteel Beco werd in 1892-1893 gebouwd door architect E. Hellemans voor de toenmalige gouverneur van Brabant, baron E. Beco, in een park van drie hectare. De kubieke massa van het hoofdegebouw wordt verlevendigd door talrijke klassieke decoratieve motieven, terwijl het dak reliëf krijgt door de vele torentjes en dakvensters. Een eigenaardige decoratie trekt de aandacht : een beeldhouwde hond die de wacht houdt op een wel zeer ongewone plaats. Emile Hellemans, die ook sociale appartementen bouwde in de Brusselse Marollenwijk, was de medewerker van O. Van Rysselberghe bij de bouw van het casino van Blankenberge, dat vandaag vervangen is door een recenter gebouw.

DE STERREWACHTLAAN

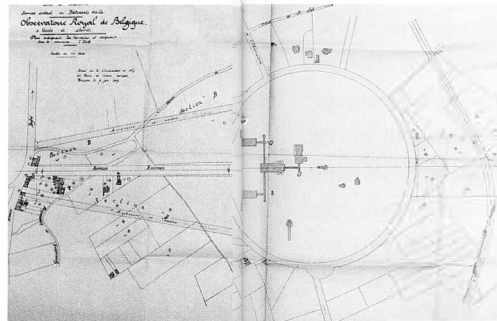
Door de aanleg van het Observatorium werd de oude Dieweg doormidden gesneden. In 1890, het jaar van de officiële opening, besloot het gemeentebestuur van Ukkel om het deel van de Dieweg dat van het plateau van Sint-Job naar het Zoniënwoud (Waterlose Steenweg) liep, om te dopen in Sterrewachtlaan. Tussen de Houzeaulaan en deze 'nieuwe' laan werden nadien nog andere straten getrokken, onder meer de Saturnuslaan, een deel van de oude Carloosche Bane die in

Hierboven:
Huis nr 57. Een heerlijk ensemble dat heel de originaliteit van de "cottage" stijl tot uitdrukking brengt. Het typische "Arts en Crafts"-portaal van deze woning is bijzonder fraai afgewerkt.

1908 werd omgedoopt. Een project om aan de overkant van de Houzeaulaan een andere, evenwijdige weg aan te leggen, werd nooit uitgevoerd. De Copernicuslaan, een ander stuk van de Carloosche Bane, kreeg zijn naam in 1911. Louis Herman De Koninck bouwde in 1956 een villa in deze laan waar ook nog enkele woningen in cottagestijl staan. Dichter naar de Waterlose Steenweg toe kreeg een andere weg de naam van Ptolemaeuslaan.

Hierboven:
Deze villa op nr 78 (1960, architecten Bontridder en Dupuis) is ongetwijfeld een van de origineelste van de hele wijk. De gevarieerde gevelopeningen, die gebruik maken van de bocht in de straat, weerspiegelen de doorgedreven indeling van het interieur.

Links :
Grondplan van het Observatorium en omgeving in 1909. De Beeldhouwerslaan en Mercuriuslaan bestaan nog niet. De ontworpen laan evenwijdig met de Saturnuslaan is nooit aangelegd.

Rechts:
Huizen nrs 124-130. Aaneengebouwde dubbele villa's, ontworpen door O. Van Rysselberghe (1912). De zorgvuldig gelede indeling toont een terugkeer naar het classicisme.

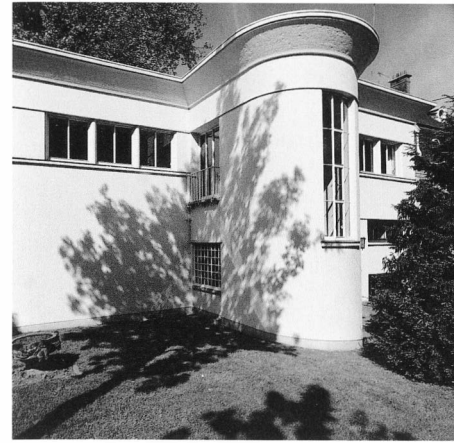
De ingang van villa Beauvoir aan het begin van de Groene Jagerlaan, gebouwd door Hobé in 1904. Deze villa is niet toegankelijk voor het publiek en ook niet zichtbaar vanop straat. De pittoreske conciërgewoning, waarin verschillende materialen verwerkt zijn, geeft echter een vermoeden van de originaliteit van de villa zelf. De villa Medicis ernaast, op nr 66, werd in 1893 gebouwd door architect L. Rousteaux.

De huidige Hamaide school, Hamoirlaan 31. De gevels van dit fantasierijke kasteeltje van rond 1900 zijn uitzonderlijke gevarieerd door de opeenvolgende insnijdingen van het grondplan en het grote aantal verschillende openingen, benadrukt door erkers, portalen en terrassen. Het geheel wordt bekroond door een dak met torentjes in diverse vormen. De decoratie is al even uitbundig: omlijstingen met klassieke motieven, friezen en muurbanden van witte en rode baksteen die geometrische motieven vormen, lateien met graffiti, enz. Het bijgebouw dateert uit 1929 en is ontworpen door J. Diongre.

Rechts: Hamoirlaan 56c, villa ontworpen door J. Houyoux.

DE HAMOIRLAAN

De Hamoirlaan heeft geen rechtstreekse banden met het Observatorium. De naam is afkomstig van de grondeigenaar die in het terrein investeerde en in overleg met prins de Ligne het initiatief nam om een laan aan te leggen die de Waterlooose Steenweg zou verbinden met de Sterrewachtlaan. Langs deze laan, opengesteld in 1900, is een aantal zeer mooie woningen te zien die men tijdens een wandeling door de wijk zeker niet mag overslaan. Diverse stijlen en volumes zijn er vertegenwoordigd, van kleine buitenhuizen in eclectische stijl (nr 72) tot villa's in art nouveau en art deco.

De art nouveau komt af en toe voorzichtig om de hoek kijken in de vorm van vrolijke graffiti-decoraties rond de ramen. Bij deze villa aan de Hamoirlaan 36 zijn ze jammer genoeg in slechte staat.

DE LANCASTERLAAN, MERCURIUSLAAN EN EVENAARSTRAAT

In 1901 besloot prins de Ligne, naar het voorbeeld van Hamoir, om door zijn landgoederen een nieuwe weg te trekken en zo deze gronden op te waarden tot bouwkvelds. De nieuwe weg kreeg in 1907 van het gemeentebestuur de naam Albert Lancasterlaan, naar de weten-

schappelijke directeur van de afdeling meteorologie van het Observatorium (1889-1908).

Een andere weg die grotendeels moest wijken voor het nieuwe Observatorium liep van de oude Kerckweg naar de Dieweg. Deze weg was sinds de 15de eeuw bekend als Heuvelstraat, een naam die soms verbasterd werd tot Hoelstrate, Ovelstrate of nog Duiverstrate. In het begin van de 19de eeuw was de benaming Heuvelstraat nog in vogue maar op de kaart van Heuschling uit 1844 komt deze weg voor onder de naam Den Doreveldstrate. Hoe dan ook, de weg werd afgesneden op een klein stukje na dat de naam kreeg van Evenaarstraat.

De Mercuriuslaan werd in 1930 de nieuwe naam van de Horizonlaan, die was aangelegd langs het oude domein Cherridreux. Het mooie kasteel dat daar eens stond, werd in 1970 afgebroken.

Hierboven: RTT-gebouw op de hoek van de Evenaarstraat en de Lancasterlaan, bouwjaar 1950. In de eerste jaren na de Tweede Wereldoorlog kreeg Gaston Brunfaut opdracht voor het ontwerpen van de telefooncentrales voor de gemeenten Sint-Lambrechts-Woluwe, Watermaal-Bosvoorde, Laken en Ukkel. De typische kenmerken van zijn stijl komen ook in deze gebouwen tot uiting: horizontaal bouwvolume contrasterend met de verticale lijn van een toren die boogvormig uitspringt uit het gevelvlak, gebruik van eigentijdse materialen en grote vensterpartijen.

Hamoirlaan 26. art-decovilla van architect De Vleeschouwer uit 1929. De gevels van deze villa, die tot de klassieke strekking van deze stijl behoort, vertonen tal van in- en uitsprongen. De ingang heeft een zeer mooie decoratie van vervlochten ijzersmeedwerk en mozaïeken.

Dieweg 292. Deze kleine woning, in 1933 door H. van de Velde gebouwd voor prof. G. Lagasse, getuigt van de nieuwsgierigheid en de constante vernieuwingsdrang waarvan deze architect zijn hele lange carrière blijk heeft gegeven. De witte muren zonder enige versiering, het terras en het platte dak, alsook de intelligente schikking van de binnenvolumes situeren dit huis onmiskenbaar in de modernistische stroming van de jaren 1930.

Lecointelaan nr 50. Merkwaardige uitbreiding van de kantoren van "Design Board", door Samyn & partners (1987-1989).

DE DIEWEG

De oorsprong van de Dieweg klimt wellicht op tot de Romeinse tijd. In elk geval is het een van de oudste wegen van Ukkel. Zijn etymologie - 'Died-weg' betekent 'weg van het volk' - lijkt erop te wijzen dat het om een openbare en geen private weg ging, zoals de meeste andere wegen. Tussen de Dieweg en de Houzeaulaan werd de Beeldhouwerslaan getrokken, een in 1923 goedgekeurde naam die hulde brengt aan de vele beeldhouwers die in de gemeente woonden.

Louis Herman De Koninck, de grootste vernieuwer onder de modernistische Belgische architecten, voerde diverse opdrachten uit aan de Dieweg. In 1936 ontwierp hij een woning op nr 56, die hij in 1951 voltooide. Niet ver daarvandaan bouwde Antoine Pompe in 1923 een huis in art-decostijl. Deze bezienswaardige huizen bevinden zich aan het begin van het lange tracé van de Dieweg, dus redelijk ver van de Observatoriumwijk.

HET HOEKJE VAN DE FRANCOIS FOLIE-, LECOINTE- EN THEVENETLAAN

François Folie (1833-1905) was de opvolger van Houzeau en de eerste directeur van het nieuwe Observatorium dat in 1890 officieel in gebruik genomen werd.

Georges Lecointe (1869-1929) werd in 1900 benoemd tot directeur van de afdeling sterrenkunde en was van 1913 tot 1925 algemeen directeur. Hij richtte een seismologische dienst op, een dienst om het wettelijke uur vast te stellen en een dienst voor het opmaken van de hemelkaart.

L. Thevenet was een Ukkels schilder.

BRONNEN

Annalen van de Sterrenwacht van België. Algemeen Rijksarchief, Fonds Bruggen en Wegen, Burgerlijke gebouwen, nrs 125, 126, 127, 128, 129/130, 131, 132 en 354.

Bulletin van de Belgische Vereniging voor Astronomie.

Hemel en Aarde, populair wetenschappelijk tijdschrift voor astronomie, meteorologie en aardfysica.

S. Gillissen-Valschaerts, L. Martin, E. Hannotiau-Venken, S. Petit, *Uccle, une commune de l'agglomération bruxelloise*, U.L.B., Editions de l'Institut de Sociologie, Brussel, 1962.

MEURISSE, *Uccle, ses rues et ses places*, Brussel.

I. VAN GOETHEM, *Octave Van Rysselberghe*, Sint-Lukasarchief, 1984, niet gepubliceerde licentiaatsverhandeling.

In dezelfde collectie :

1. HET JUBELPARK, ZIJN GEBOUWEN EN MUSEA (FR - NL - ESP - GB)
2. HET KERKHOF AAN DE DIEWEG (FR - NL)
3. DE GROTE MARKT VAN BRUSSEL (FR - NL - ESP - GB)
4. DE BEGIJNHOFWIJK (FR - NL)
5. DE HEIZEL (FR - NL - ESP - GB)
6. DE LOUIS BERTRANDLAAN EN HET JOSAPHATPARK (FR - NL)
7. DRIE VOORBEEDEN VAN PASSAGES UIT DE 19de EEUW (FR - NL - ESP - GB)
SINT-HUBERTUSGALERIJEN - BORTIERGALERIJ - NOORDDOORGANG
8. ANDERLECHT (FR - NL)
DE COLLEGALE - HET BEGIJNHOF - HET ERASMUSHUIS
9. DE ZAVEL DE WIJK EN DE KERK (FR - NL - ESP - GB)
10. DE VIJVERS VAN ELSENE EN OMGEVING (FR - NL)
11. DE SINT-KATELIJNEWIJK EN DE OUDE HAVENDOKKEN (FR - NL)
12. HET LEOPOLDSPARK ARCHITECTUUR EN NATUUR (FR - NL - ESP - GB)
13. DE SQUARESWIJK (FR - NL - ESP - GB)
MARGARETA, AMBIORIX, MARIA-LOUIZA EN GUTENBERG
14. DE ARMAND STEURSSQUARE TE ST-JOOST-TEN-NODE (FR - NL)
15. HET KONINGSPLEIN EN DE WARANDEWIJK (FR - NL - ESP - GB)
17. DE TERVURENLAAN (FR - NL)
18. HET WOLUWEDAL (FR - NL)

Grafisme : La Page p.v.b.a.
Fotogravure : P. Leleux n.v.
Vertaling : Citracom
Druk : P. François n.v.
Distributie : Altera Diffusion

© Ministerie van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, Dienst Monumenten en Landschappen C.C.N.

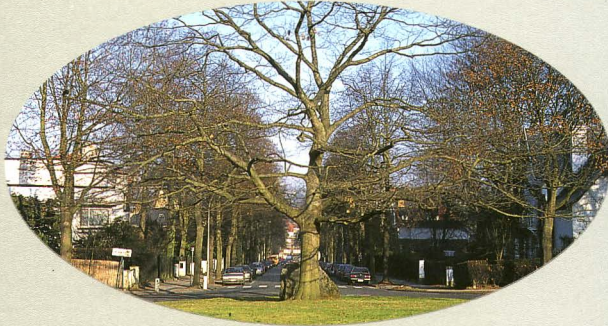
Vooruitgangstraat, 80 - 1030 Brussel - Tel: 02/204 24 49

GEDRUKT IN BELGIE
WETTELIJK DEPOT: D/1995/6860/6

De collectie "Brussel, Stad van Kunst en Geschiedenis" wordt uitgegeven om het culturele erfgoed van Brussel ruimere bekendheid te geven.

Boeken vol anekdotes, onuitgegeven documenten, oude afbeeldingen, historische overzichten met aandacht voor stedenbouw, architectuur en kunsten... een echte goudmijn voor de lezer en wandelaar die Brussel beter wil leren kennen.

Dit nummer is gewijd aan de Ukkelse wijk rond het Observatorium, een Belgische wetenschappelijke instelling met internationale faam, gelegen in een van de mooiste buurten van Brussel.